

ЩОДО ДЕЯКИХ ОБСТАВИН, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЕКСТРЕМІСТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Під екстремізмом розуміється соціальне системне явище, в рамках якого, особи (одинаки або об'єднані в групи, організації або ін. формування), поєднані на основі спільних політичних, ідеологічних, національних, релігійних, расових та деяких інших поглядів і переконань вчиняють протиправні дії, спрямовані на насильницьке розповсюдження таких поглядів та викорінення поглядів, які відрізняються від поглядів, що відстоюються ними.

Якщо йдеться про кримінально-карані прояви екстремізму (в Україні відсутнє законодавче визначення екстремізму), то їх можна представити у трьох великих групах кримінальних правопорушень: 1) злочини, які вчиняються з мотивів ненависті або ворожнечі стосовно осіб, які належать до певної етнічної, расової, релігійної, політичної та іншої соціальної групи (п.14 ч.2 ст.115, ч.2 ст. 121, ч.2 ст.122, ч.2 ст.126, ч.2 ст.127, ч.2 ст. 129, ст.161 та ст. 300 КК України); 2) кримінально-карані діяння, які посягають на основі та безпеку політичного устрою (ст.ст. 109, 110, 111, 113 КК України) та 3) злочини терористичного характеру (ст.112, 258, 258¹, 258², 25 8³, 258⁴, 258⁵, 260, 261, 278, 442, 443, 444 КК України).

Як правило, йдеться про вчинення групових насильницьких злочинів, в тому числі натовпом (наприклад, під час масових заворушень). Для сучасних групових насильницьких дій екстремістського характеру властива участь у акціях осіб, які входять до екстремістських формувань, що мають ознаки організованого, але при цьому значна кількість учасників таких подій не входять до складу формування, а лише поділяють певну ідеологію, яка поєднує відповідне екстремістське формування, і у деяких ситуаціях приєднуються до акцій, які вони проводять.

Ідейна близькість учасників екстремістських формувань утворюється на основі сприйняття ними певної ідеології (екстремістського спрямування - фашизм, націоналізм, антисемітизм та ін.), основу якої складають ідеї нетерпимості до фундаментальних демократичних цінностей і принципів демократії, як форми суспільно-політичного устрою і політичного режиму, а також ворожнечі до конституційного устрою демократичної правової держави.

Наявність такої специфічної мотивації зазначених дій, як правило, не корисливої (характерної, наприклад, для організованих злочинних угруповань (ОЗУ), а на ґрунті ненависті, вимагає від слідчого (прокурора) доведення, серед інших обставин, мотивів вчинення злочину: наявності політичної, ідеологічної, расової, національної, релігійної ненависті чи ворожнечі або мотив ненависті чи ворожнечі відносно певної соціальної групи (наприклад, інвалідів, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації; регіональної належності осіб та ін.).

Відомо, що за всім різноманіттям мотивації вчинення злочинних дій, основним мотивом виступає тій, що є найбільш сильним. Як спонукальні до конкретної поведінки особи, виділяють мотиви трьох порядків: цільові, орієнтуючі та технічні [1, с.67-68]. Так, для такого різновиду проявів екстремізму яким є злочини на ґрунті ненависті - цільовим мотивом буде, наприклад, прагнення до витіснення суб'єктів - представників іншої національності із соціальної реальності.

Тоді орієнтуючим мотивом буде виступати «презумпція винуватості» осіб, що належать до конкретної групи, а технічним мотивом - конкретизація мотивів попередніх рівнів вже в реальній ситуації [2, с.26].

Це доводиться шляхом вивчення під час досудового розслідування (в результаті отримання показань, висновків судових експертиз, речових доказів та ін.) історії появи і формування відповідного угруповання, до якого входили активні учасники злочинних подій; про обставини розроблення або сприйняття якоїсь екстремістської ідеології.

Треба зазначити, що ці угруповання є достатньо структурованими та можуть мати вигляд ОЗУ, і при цьому, як і в ОЗУ, там обираються так звані «злочини базової спрямованості» (як правило - екстремістської спрямованості). За масштабами діяльності визначають, чи можна їх класифікувати як локальні, міжрегіональні або міжнародні.

Важливою закономірністю, яка характерна для екстремістських формувань є наявність механізму регенерації - здатність відновлення функцій і кадрового складу певних структурних ланок, які втрачають якусь, в т.ч. значну частину складу, за умови збереження ядра організації.

Натовп під час вчинення таких злочинів також має свої особливості, які відрізняють його від традиційного вигляду, як стихійного утворення. Дослідники цього явища для розуміння відповідних процесів активно використовують теорію соціальних мереж (М. Грановеттер, Р. Берг), а також теорію соціального капіталу (П. Бурд'є, Р. Коулман та ін.) [3, с. 5; 4, с.273]. Наприклад, створюється достатньо велика група осіб, які можуть не знати один одного, але потенційно всі вони в певних ситуаціях виступити не як натовп, а як організована група. Це, зокрема, особи, які беруть активну участь у обговоренні важливих для суспільства питань на форумах в інтернет-мережі: їх пов'язують і об'єднують ідеї, в основу яких покладена необхідність радикальних змін у державі. Вони залишаються звичайними активними учасниками обговорення, але в кризових ситуаціях, ці особи можуть швидко зорганізуватися у натовп, який поєднує осіб, які раніше один одного особисто не знали і можуть швидко перетворитися в ту руйнівну силу, яка бере участь у вчиненні насильницьких дій, актів вандалізму, знищенні майна та ін., спрямованих на радикальні зміни у суспільстві.

Зазначена інформація: про ознаки групового злочину, про мотивацію, про створення екстремістських формувань - вже на початковому етапі розслідування дає підстави для висунення обґрунтованої версії про вчинення групового злочину екстремістські налаштованими особами, спрямованого на представників окремої соціальної групи, та доведення їх вини.

Список використаних джерел:

1. Склярів С. В. Мотиви індивідуального преступного поведения и их уголовно-правовое значение. / С.В.Склярів - М., 2000.
2. Методика расследования преступлений, совершенных на почве национальной или расовой вражды или ненависти / А.Я. Винников, Н.М. Гиренко, О.Н. Коршунова, А.В. Леухов, Е.Б. Серова; Под общ. ред. О.Н. Коршуновой. - СПб, 2002. - 92 с.
3. Сергеев С. А. Исследования экстремизма и радикализма в зарубежных и отечественных социальных науках // Конфликтология. - Казань: КФУ, 2011. - С.1- 17.
4. Фукуяма Ф. Великий разрыв. / Ф. Фукуяма. - М.: ООО «Изд-во АСТ», 2008. - 480с.